



Kultur- og likestillingsdepartementet

Deres ref.: 37/22

Vår ref.:SFE

Dato: 30.09.2022

Innspill til arbeidet med ny kunstermelding

Museumsforbundet takker for muligheten til å komme med innspill til den nye kunstermeldingen. Vi ønsker å minne om innspillet vi leverte i den første runden med innspill i 2019, som fortsatt anses som relevante for det pågående arbeidet med meldingen. Etter to år med pandemi er nye utfordringer avdekket, noe blant annet rapportene *Sterkere tilbake - pandemiens konsekvenser for kultursektoren og mulig virkemidler for gjenoppbygging (2021-2022)* og *Kultur Sápmi – tenketank rapport 2021-2022* viser.¹

Norges museumsforbund representerer hele bredden av museer i Norge: kunstmuseer, universitetsmuseer, større og mindre konsoliderte kulturhistoriske museer, hvorav noen med kunstsamlinger, og «blandingsmuseer» som dekker flere spesialiserte felt. Private museer med ingen eller begrenset offentlig støtte og museene under KUD, andre departementer og Sametinget inngår alle i Museumsforbundets medlemsmasse.

Vi vil her løfte frem noen av de mest relevante poengene fra vårt tidligere innspill og trekke frem nye tema og problemstillinger som har kommet til syne under pandemien.

Hva kan gjøres for å legge til rette for flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø over hele landet?

For at det skal bli flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer landet over mener Museumsforbundet at det er behov for en bedre infrastruktur for kunstnere og kulturarbeiderne som de kan dra nytte av når de skal etablere seg i regionene. Bevisstheten om kunstens betydning for regionene må økes både i stat, fylker og kommuner. Vår erfaring er at tilgangen på kunstfaglig kompetanse i fylkene kan variere. Vi mener kompetanseheving i regionene er viktig for styrende myndigheter som skal legge bedre til rette for en

¹ Kultur-Sápmi Tenketank ble etablert av Samerådet i 2020 og er en pan-samisk kulturtenketank bestående av enkeltkunstnere, kulturarbeidere, festivaler og kulturinstitusjoner fra det samiske feltet.



utvidelse av kunstnerisk aktivitet. Museumsforbundet mener museene kan være gode samarbeidspartnere og kunnskapsleverandører i dette arbeidet.

Digital teknologi legger i økende grad premisser for produksjon og formidling av kunst og kultur, både i hvordan det skapes, utøves, distribueres og konsumeres. Teknologien kan bidra til kunstnerisk fornyelse, økt tilgjengelighet av kunst og kultur og en senket terskel for deltagelse i den demokratiske samtalen.²

I rapporten om pandemiens konsekvenser, «Sterkere tilbake!», skisseres både muligheter og utfordringer knyttet til den digitale utviklingen innen kunst- og kultursektoren. Digitale fremstillinger krever ofte høy kompetanse, betydelige ressurser og kostbart utstyr, mens det så langt ikke har lyktes sektoren å oppnå inntjening av betydning på digitale produksjoner. Museumsforbundet mener det er behov for å øke kompetansen i museene, kunstlivet og forvaltningen særlig knyttet til rettigheter og distribuering av digitalt produsert innhold.

Digital produksjon, distribusjon og konsum av kunst og kultur kan gjøre det mulig for kunst og kultursektoren å nå nytt publikum.³ Ulike formater kan i større grad utforskes nærmere gjennom samarbeid på tvers av aktører i sektoren.

Et eksempel er den kommende utstillingen «Ingen død, bare respawn» på NITJA Senter for Samtidskunst, som skal åpne i november 2022. Utstillingen utforsker dataspillets visuelle verden og mulighetene spill har til å skape en mangfoldig og interaktiv opplevelse. Dataspillteknologiens digitaliserte uttrykk ansees i den kommende utstillingen som jevnbyrdige med de «tradisjonelle» kunstuttrykkene og blir på den måten en sammenligning mellom dataspillets visuelle uttrykk og andre mer tradisjonelle former for kunstneriske arbeider.⁴ Prosjekter av dette formatet viser til nye og interessante metoder for formidling av ulike digitale uttrykk som kunst og åpner for muligheter til samarbeid både nasjonalt og internasjonalt for museer med kunstsamlinger.

² Kulturdepartementet 2018a, 49

³ Sterkere tilbake: s 119: Kulturrådet og NFI 2021-2022

⁴<https://www.nitja.no/exhibitions/ingen-dod-bare-respawn>



Museumsforbundet foreslår en avsetning av midler til å utforske grensene mellom kunst og spillutvikling rettet mot aktører i kunst- og museumsfeltet, i tillegg kan man vurdere å styrke ordningen hos NFI om utvikling av spill etter kunstnerisk vurdering. På denne måten vil kunstnere, spillutviklere og kunstmuseer kunne utvikle interessante prosjekter som bryter med etablerte sjangre.

Museumsforbundet mener at kunstinstitusjonene i distriktene må styrkes slik at de kan gi enda bedre tilbud til, og agere tettere på, samfunnet rundt dem. Vi minner om Museumsmeldingens «Kunst i Nord» satsing som vil bidra til å styrke kunstfeltet i Nord-Norge. Styrking av museene i distriktene kan også bedre kunstneres tilgang på utstillingsarenaer og gjennom dette gi arbeid til kunstnere. For å få til dette er det viktig med tilskuddsordninger til å drive kunstnerfellesskap, kunstnerdrevne visningssteder og AIR-prosjekter som kan fremme kunnskapsdeling i regionene. Mer opplæring i kunsthøgskolen, tilgang til utdanning innenfor de kreative fagene i den videregående skole og kunsthøgskoler er også viktig for å utvikle kompetansemiljøer i regionene. Kunstneres kompetanse kan trekkes inn i undervisningen slik at de kreative fagene undervises av noen med rett fagkompetanse. DKS-opplegg som utvikles gjennom samarbeid med lokale kunstmuseer og kunstnere kan gi flere arbeidsplasser i regionene.

Museumsforbundet mener det er viktig at den kommende meldingen vil foreslå tiltak på det samiske kunst og kulturfeltet. Vi mener imidlertid at det er viktig at flere museer under Sametinget, som for eksempel Saviomuseet og Árran som har betydningsfulle kunstsamlinger og arbeider tett med samiske kunstnere, også settes i stand til å formidle disse i større grad enn i dag. I tillegg er det behov for kulturarbeidsplasser knyttet til samisk kunst over hele landet. Etter Museumsforbundets oppfatning er det også behov for kompetansebygging innen samisk kunsthistorie. Dette kan for eksempel gjøres ved å etablere et eget emne innenfor kunstutdanningen eller relevante universitetsmiljø i Norge. Et slikt grep kan på sikt fungere som et tiltak for økt sysselsetting av kulturarbeidere med kompetanse i samisk kunst og kultur.

RiddoDuottarMuseat, som De Samiske Samlinger er en del av, har lenge arbeidet med å realisere et Samisk kunstmuseum, og det er lagt inn i Museumsmeldingens Kunst i nord-satsing. I samme museumsmelding nevnes Saviomuseet i Kirkenes som siden etableringen i 1994 har vært uten egnede lokaler for sin virksomhet. Der er forventning om at prosjektet realiseres i tråd med intensjonen i museumsmeldingen. Et samisk kunstmuseum vil både gi samisk kunst den anerkjennelse og den visningsplattformen den fortjener, samtidig som det vil kunne bidra til økt sysselsetting av kunstnere og kulturarbeidere i distriktskommuner.



I *Kultur-Sápmi Tenketank* skisseres det tre premisser for å forstå det samiske kunst- og kulturfeltet:

1. Det er et felt på tvers av fire landegrensener, og samiske kulturarbeidere og kunstnere jobber naturlig på tvers av disse
2. Samisk kunst, duodji og kreative praksiser burde forstås som sjangeroverskridende kreative praksiser som er tett sammenvevd med livet og derfor stadig i bevegelse
3. Samisk kunst og kreative praksiser er ofte i sin natur bærekraftige og jobber ut ifra prinsippene om å videreføre kulturarven og jorden til kommende generasjoner

Museumsforbundet mener en styrking av samarbeid mellom kunstnerne og museene som arbeider innenfor det samiske kunst- og kulturfeltet landet over kan bidra til å oppfylle denne ambisjonen.

Gave- og bytteøkonomi i museene

Modell- og metodeutvalget for kunstnerundersøkelser, utnevnt av Kulturdepartementet i 2018, leverte i juni 2019 en rapport med forslag til metoder og anbefalinger knyttet til kunstnerøkonomien.⁵ Utvalget påpekte at det er en «utstrakt gave- og bytteøkonomi, særlig innen det visuelle kunstfeltet, men også mellom kunstinstitusjoner og kunstnere, der kunstverk benyttes som betaling for andre tjenester. I samhandlingen mellom kunstnere og kunst- og kulturfeltet er det tradisjon for en gaveøkonomi eller en svart økonomi, hevdes det.⁶ Museumsforbundet mener det kan være noen etiske utfordringer knyttet til denne typen utvekslinger som helt eller delvis skjuler noe av den reelle kunstnerøkonomien. I Kulturrådets publikasjon *Å samla kunst – samlingsutvikling ved norske kunstmuseum på 2000-talet* (2019) skriver Jorunn Veiteberg at denne praksisen er ulikt forstått av kunstnere og institusjoner. For kunstnere kan det ha strategiske fordeler å gi gaver til museene fordi det kan føre til at de blir stilt ut eller at de gis en form for kredibilitet og ettermæle i kraft av at de blir en del av museets samling. Institusjonene på den annen side oppfatter det ofte mer som et resultat av mangel på innkjøpsmidler eller kunstnerens betaling for å bli utstilt.⁷ Denne praksisen er i liten grad kartlagt, men vi ser at den kan ha en uheldig effekt på kunstneres arbeidsvilkår knyttet til

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/framtidige-kunstnerundersokelser-av-kunstneres-arbeidsforhold-og-levekar/id2696388/>

⁶ Utvalg for Modell og Metode for kunstnerundersøkelser: *Framtidige kunstnerundersøkelser av kunstneres arbeidsforhold og levekår*: 2019: s 22

⁷ Kulturrådet:2019: s139



økonomi og sosiale rettigheter.⁸ Museumsforbundet mener, i likhet med Modell- og metodeutvalget for kunstnerundersøkelser, at det er behov for å kartlegge bakgrunnen for og omfanget av en slik praksis, samt konsekvensene for både kunstnerøkonomien og institusjonene. En kartlegging kan bidra til en bedre oversikt over arbeids- og samarbeidsformer som kan styrke kunstnerøkonomien uten at det går på bekostning av museenes og kunstnernes autonomi.

Tiltak

Museene er arena og oppdragsgiver for arbeidende kunstnere når de stiller ut sin kunst. For å styrke kunstnerøkonomien mener Museumsforbundet at prøveordningen med utstillingsvederlag/honorar må bli permanent og lik for alle visningssteder med offentlig støtte. Pilotordningen for kunstnerhonorar har vært en viktig faktor for hvordan kunstmuseer kan jobbe med kunstnere på. Museene har gjennom mange år støttet en slik ordning, og Museumsforbundet erfarer at de medlemmene som har deltatt i prøveordningen oppfatter den som svært positiv.

Å sikre øremerkede midler til innkjøp av kunst til samlingene vil gi inntektsmuligheter til kunstnere og visningssteder, samt bygge museenes samlinger. Under pandemien har støtten til innkjøp av kunst bidratt både til kunstnerøkonomien og til å utvikle museenes samlinger. Dette mener Museumsforbundet er et godt grep som må videreføres. Den økte støtten til innkjøp som kunstmuseene har fått har også bidratt til større mangfold og bedre kjønnsmessig representasjon i samlingene. Árran og Saviomuseet har aldri vært tilknyttet noen innkjøpsordning og bør derfor omfattes av ordningen slik at de vil være i stand til å utvikle sine samlinger på linje med andre kunstmuseer.

Institusjonene kan også spille en større rolle som kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø gjennom økte tilskudd til aspirant og trainee-ordninger, mentorordninger eller andre typer samarbeid der kunstnere deltar i museumsarbeid. Dette kan for eksempel foregå gjennom målrettet samarbeid mellom museene og kunstnere i prosjekter og utviklingsarbeid (formidlings og utstillingsprosjekter). Man kan også vurdere om det er behov for å prioritere enkeltgrupper i eksisterende eller nye satsinger man ser behov for.

⁸ «Fremtidige kunstnerundersøkelser av kunstnerens arbeidsforhold og levekår» (2019)



I de forslag og anbefalinger Modell- og metodeutvalget for kunstnerundersøkelser fremmer i «Fremtidige kunstnerundersøkelser av kunstnerens arbeidsforhold og levekår» (2019) pekes det på utfordringer knyttet til tilgang på arbeidslokaler og visningssteder. Her har museene en viktig funksjon fordi de ofte har tilgang på lokaler som kan benyttes av kunstnere og som kan utvikles til gode samarbeid til felles nytte.

Bærekraft

I «Sterkere tilbake!» understrekes det at det er et sentralt kulturpolitisk mål å omstille sektoren i tråd med Norges forpliktelser overfor FN's bærekraftsmål og Pariseravtalens mål om reduksjon av klimautslipp frem mot 2030.⁹ Museumsforbundet anser dette som relevant i lys av de det siste års diskusjoner rundt NFT, Non-fungible Token eller kryptokunst, som er digitale kunstverk det bare finnes ett eksempel av, og som ikke kan kopieres slik som andre digitale filer.¹⁰ Kryptovaluta og Bitcoins har de siste årene fått en del kritikk for hvordan den utvinnes og at den gir et kraftig klimaavtrykk som ikke er bærekraftig. Den siste tiden har imidlertid vist at også her ønsker man et grønt skifte og blant annet kryptovalutaen Ethereum eller Ether har gått inn for en endring mot en langt mer energibesparende utvinning. Museumsforbundet mener like fullt at det er interessant og viktig å følge med på utviklingen, fordi nettopp denne endringen fra Proof of Work (PoW) til Proof of Stake (PoS) i utvinningen kan bety at Ethereum ikke lenger forblir ledende som kryptovaluta.¹¹ Årsaken til dette kan være at endringen i utvinningen av kryptovaluta baseres på egen investering i valutaen for å kunne utvinne den og dermed vil gå med tap dersom dette ikke gir avkastning. Det er naturligvis for tidlig å kunne si noe om utviklingen, men det kan ha betydning for museenes bruk av teknologien og bruk av NFT som digitalt skapte kopier av objekter som ellers ikke er allment tilgjengelig. Så langt har norske museer meldt at de ikke kommer til å gå til innkjøp av kryptokunst eller har lagt inn bruk av NFT som en del av digitaliseringsutviklingen i museet.¹² MuseumNext diskuterer for tiden verdien og eventuell museal bruk av kryptokunst, og viser til at noen museer har investert i kryptokunst, men at det er langt fra en konsensus om at det er veien å gå i et langsiktig perspektiv. Museumsforbundet foreslår at det

⁹ [Sterkere tilbake. Pandemiens konsekvenser for kultursektoren og mulige virkemidler for gjenoppbygging - Publikasjoner - kulturradet.no](#)

¹⁰ Non-fungible Token; Digital kunst

¹¹ PoW (Proof of Work – som i hvor mye kan man utvinne raskt) PoS (Proof of Stake – som i for å utvinne må man investere egne «coins» eller kryptovaluta)

¹² <https://www.nrk.no/kultur/har-solgt-kryptokunst-for-11-millioner.-norske-museum-skeptiske-til-a-kjope.-1.15575801>



undersøkes nærmere i hvilken grad museene forholder seg til utviklingen av kryptokunst og teknologien knyttet til den i et 5 års perspektiv.

Hvordan sikre kunstnerisk frihet og ytringsfrihet?

I Hurdalsplattformen er det et uttrykt mål å «bidra til samarbeid mellom norske kunstnere og kunstnere i land der rettigheter og ytringsfrihet er under press, gjerne i samarbeid med norske institusjoner».¹³ Her mener Museumsforbundet at museene i Norge kan være sentrale aktører, for eksempel gjennom EØS-midlene. Museene kan være arenaer for demokrati og ytringsfrihet, og samarbeid mellom dem og kunstnere kan bidra til å sikre ytringsfrihet og kunstnerisk autonomi. Prinsippet om armlengdes avstand skal sikre at kunsten er fri fra politisk styring. Museumsforbundet mener dette prinsippet bør lovfestes, slik det ble foreslått i Kulturmeldingen, ikke minst fordi vi ser at prinsippet i økende grad er under press også i Norge. Vurderinger knyttet til innkjøp og utstillinger må gjøres på basis av uavhengige faglige vurderinger i museenes fagmiljøer med god avstand til styrende organer og kommersielle hensyn. Det er viktig at Kulturrådet og andre offentlige støttegivere og samarbeidspartnere ikke er, eller fremstår som, politisk-ideologiske aktører. Ytringsfrihetskommisjonen peker i sin rapport på utfordringen med lav takhøyde og svak uenighetskultur i deler av kunstlivet og skriver at den lave uenighetskulturen bør «problematiseres og diskuteres åpent innad i flere miljøer».¹⁴ Det understrekes også at både kunstinstitusjonene, organisasjonene og enkeltaktører i miljøene har et ansvar. Et konkret tiltak for å øke kompetanse og endre holdninger i kunstfeltet, kan være å oppfordre kunsthøyskoler og kunstakademier til å undervise i ytringsfrihet og idemangfold.

Mangfold

For å sikre at kunstnerbefolkningen gjenspeiler Norges mangfoldige samfunn har det i flere sammenhenger blitt påpekt at det må strukturelle endringer til og at en må reflektere over hvem det er som sitter med definisjonsmakten når en skal bedømme hva som er kunst. Om kunstinstitusjoner vil satse på mer mangfoldig kunst må en anerkjenne og løfte opp arenaene som allerede har blitt skapt av kunstnere med ikke-vestlig bakgrunn i Norge. Tiltak for å støtte opp om de allerede eksisterende arenaene må også komme fra bevilgende myndigheter dersom man ønsker resultater.

¹³ Hurdalsplattformen s 80: 2021-2025

¹⁴ NOU: 2022:9, *En åpen og opplyst samtale*, kap. 14 s 299



Hvordan bidra til økt internasjonalt samarbeid?

Museumsforbundet leverte i 2021 et innspill til KUD og UD om den internasjonale strategien for kulturpolitikk. Her viser vi til at internasjonalt samarbeid er særlig viktig for samtidskunstfeltet i museene. Mange av kunstmuseene arbeider over grensene fordi de opererer i et internasjonalt kunstfelt. Mange av disse samarbeidene handler om utstillingsprosjekter, og en motiverende faktor ved internasjonalt utstillingssamarbeid er at slike prosjekter har gitt tilgang til både støtte til utvikling og gjennomføring, samt visningsarenaer for norsk kunst over grensene. Dette har ofte bidratt til å løfte frem norske kunstnerskap. De internasjonale samarbeidene med utenlandske institusjoner tilfører ofte utstillingene nye perspektiver, utvikler nye arbeidsmetoder og gir økt kunnskap gjennom erfaringsdeling. De ansatte opplever at samarbeidene er faglig utviklende og lærerike. Dette er en viktig motivasjon for å jobbe med disse prosjektene. Utstillingssamarbeid er en unik måte å få tilgang til institusjoners metodikk og kompetanse innenfor blant annet kunst- og museumsfeltet internasjonalt. For gjennomføring av internasjonale prosjekter er støtte til krevende transporter samt forsikringer ved innlån og utlån avgjørende. Det er derfor viktig at disse ordningene fungerer godt. Den omlegging som har vært gjort for innlån de senere årene bør etter Museumsforbundets syn evalueres.

I «Kultur-Sápmi» foreslås det tiltak for å styrke kunstnerøkonomien som Museumsforbundet mener er relevante tiltak å jobbe videre med. Disse omfatter stimuleringsmidler til internasjonalt arbeid, justering av størrelsen på stipender og gjerne legge til nye hjemler, samt økte tilskudd til kunstkjøp. Videre mener Museumsforbundet at det kan være fornuftig å styrke pan-samisk samarbeid med tiltak som utvikling av modeller for finansiering av kunst og kulturfeltet.¹⁵

Internasjonalt samarbeid er viktig for utveksling av fagkompetanse innen mange felt, ikke minst immateriell kunnskap som håndverkskompetanse. «Kultur-Sápmis» arbeidsgruppe *Tenketanken* foreslår at det etableres en handelsavtale som gir alle samiske kulturnæringer mulighet til å selge sine tjenester og produkter over grensene kostnadsfritt. Et viktig tiltak vil, etter deres syn, være å styrke det pan-samiske kollektive eierskapet til samisk kulturell eiendom gjennom å etablere et pan-samisk organ som følger opp saker hvor

¹⁵ Sterkere tilbake



det forekommer kulturell appropriasjon. Ikke minst er det behov for veiledning i bruk av sensitivt samisk materiale. Et annet viktig tiltak er en nordisk finansiering av samisk kulturpolitisk samarbeid i hele Sápmi, fordi finansieringen i dag foregår med landegrensene som premiss mens Sápmi er grenseoverskridende. Dette er utfordrende for både Sametinget, pan-samiske organisasjoner og institusjoner fordi en grenseoverskridende pan-samisk kulturpolitikk er nødvendig for å utløse Kultur-Sápmi sitt potensiale. Museumsforbundet støtter «Kultur-Sápmi – Tenketanken» sitt innspill om at nasjonale støtteordningers fagråd og beslutningstakere anerkjenner og i større grad støtter det samiske kunst- og kulturfeltet. Dette betyr at kompetanse og vurderingspraksiser knyttet til støtteordninger er tilknyttet et samarbeid med Sametinget. På den måten kan vi sikre reell medvirkning som reflekterer det samiske folks særegne praksis innenfor kunst og kultur.

Ansvar for å styrke fagkompetansen i det samiske kunstfeltet ligger på Sametinget og nasjonale institusjoner. Å etablere en trainee ordning for å bidra til kunnskapsløft som utvikler det samiske kunstfeltets selvbestemmelse og formidlingen av historier, uttrykk og perspektiv.

Kompetanseheving og økonomiske insentiver innen institusjoner med nasjonalt ansvar for kunst kan bidra til at de løfter sin formidling av samisk kunst. Museumsforbundet støtter et forslag om å øke den offentlige bevillingen til institusjoner som formidler samisk kunst for å løfte samarbeidet med det internasjonale feltet, både med samiske kunstnere og urfolkskunstnere, samt fagpersoner som har kompetanse om det samiske kunst- og kulturfeltet og til urfolkskunst generelt.

Utfordringer knyttet til internasjonale samarbeid

Museumsforbundet har tidligere vist til at økonomi ofte er avgjørende for samarbeidsprosjekter over grenser, og at internasjonalt samarbeid i liten grad gir økonomisk gevinst for de norske museene. Internasjonale prosjekter er ofte økonomisk belastende for museene. Utstillingssamarbeid er i mange tilfeller utfordrende, ikke minst fordi det dreier seg om inn- og utlån av objekter. Dette medfører dyre forsikringer, store kostnader til frakt av kunst og betydelige konserveringskostnader. I *Prop. 1 S for budsjettåret 2021* ble det foreslått å avvikle ordningen med statlig garantiramme for innlån av kunst og erstatte den med *Forsikringstilskudd for innlån av gjenstander til utstillinger i Norge* som forvaltes av



Kulturrådet.¹⁶ Fra mai 2021 trådte dette i kraft og har bidratt til en del bekymring fra kunstmuseene om hvorvidt kostnadene dekkes fullt ut. Det har ennå ikke kommet en erstatning for UD sin ordning om utlån av norsk kunst til utlandet. Så langt har man ikke kartlagt om den nye ordningen har ført til en økning eller reduksjon av lånepraksis i museene. Museumsforbundet mener man må evaluere dette når ordningen har virket noen år.

Med vennlig hilsen

Lars Magne Andreassen
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.

¹⁶ <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/forsikringstilskudd-innlan>